

Становище

на доц. д-р Миряна Янакиева, Институт за литература при БАН
за дисертационния труд на Десислава Узунова,
представен за придобиване на научната и образователна степен „доктор”

Заглавие на дисертацията: Образът на двойника в литературата – модели и прочити. Психоаналитични прочити на образа на двойника в диaboлистичната проза

Темата на дисертационния труд на Десислава Узунова носи определено предизвикателство, тъй като по проблема, върху който нейното изследване се фокусира, а именно образа на двойника в литературата, е писано много. От една страна, този факт сам по себе си е свидетелство за значимостта и, в този смисъл, за дисертабилността на темата. От друга страна, изборът на подобен проблем поставя пред изследователя нелеката задача да предложи своя самостоятелна гледна точка към него. Десислава Узунова е успяла в това и тук е залогът за убедителния резултат от нейната работа. Нейният замисъл намира оригинална реализация както на концептуално-теоретично, така и на практическо ниво. Залагайки основно на психоаналитичния подход при интерпретиране на проблема за двойника, което може да се определи като очакван, дори донякъде предизвестен избор, доколкото в случая обектът и методът на изследване в много висока степен се предполагат взаимно, авторката на дисертацията съумява в същото време да внесе редица нови моменти, например, като прилага концепцията на Мелани Клайн за обектните отношения или понятието на Франсоаз Долто за несъзнаван образ на тялото, за да изгради специфични модели на двойника и да ги използва като ключ при анализа на конкретни литературни произведения.

Приносният момент в анализационните части от труда, съставляващи неговия приложен или практически аспект, е свързан именно с избора на анализирания произведения. Те са на представителни за българския диaboлизъм автори като Владимир Полянов, Георги Райчев и Светослав Минков. Така това течение в българската литература, за което може да се каже, че отдавна очаква по-

целенасочен литературно-критически интерес, получава в дисертацията на Десислава Узунова вниманието, което заслужава. Предложените от нея прочити на творби от споменатите български писатели са обогатени и чрез установения от авторката диалог с творби на западноевропейски автори като Е. Т. А. Хофман и Едгар Алан По.

Предметът, задачите и целите на изследването са ясно и стегнато формулирани в самото начало на текста. Образът на двойника напълно основателно е дефиниран не просто като отделна съставка на разказа, а като негов структурен и структуриращ модел, като скрит двигател на повествованието. Оценявам като находчива идеята двойничеството да се разглежда като основна характеристика на литературата изобщо. В хода на изложението тази идея е последователно развита и добре аргументирана.

От значение за очертаването на цялостната концепция на труда е коментираното още в началото отношение между понятията модел и образ. Важно тук е уточнението, отнасящо се до устойчивия характер на първото от тези две понятия и подвижния, вариативния характер на второто. Имайки предвид това разграничение между двете понятия, изследователката се стреми да открива и откроява разнообразните превъплъщения, под които може да се проявява даден тип литературно двойничество.

Несъмнено сполучлив и работещ момент в дисертацията е предложението в нея опит за типологизация. Четирите основни типа литературни двойници, които авторката откроява – близнакът, сянката/отражението, изкуствено създаденият двойник и двойникът като вътрешно разцепване на субекта – едва ли изчерпват многообразието от възможни вариации на темата за двойничеството в литературата. Проявления на всеки от тях обаче са намерени при конкретните прочити на диабалистични разкази и е доказана възможността им да се прилагат като добре функциониращ инструмент на анализ на творби от избрания жанр.

Важна предпоставка за постигнатото от дисертантката е много доброто познаване както на литературата продукция на българския диабализъм, така и на литературно-критическите съчинения върху него. Спецификите на диабалистичната проза са отчетени през призмата на литературно-историческия контекст на поява на

течението и детайлно са пояснени причините, поради които двойникът се явява характерологична особеност на диаволизма.

Като цяло, Десислава Узунова е работила внимателно и умело с понятията. Подбрала е понятиен апарат, съответстващ на целите и задачите на нейното изследване, и се е постарала да обоснове избора на всяко от основните понятия, с които си служи, и да уточни значенията, в които ги взема. Пример за това е главата от дисертационния труд, разгърната около „Das Unheimliche“ в трактовката на Ернст Йенч и най-вече на Фройд. Специалното внимание към това понятие безусловно е основателно с оглед както на теоретичните задачи на труда, така и на анализационната работа с конкретните произведения: върху него се опират прочитите на разказите „Един гост“ и „Черният дом“ на Владимир Полянов и „Човекът, който дойде от Америка“ на Светослав Минков. Дисертантката се спира на съществения проблем за превода на Unheimliche и прави обстоен преглед на съществуващите преводни решения. Тъй като нейната преценка е, че никой от тези варианти не покрива в достатъчна степен смисловия потенциал на немската дума, тя избира да използва понятието непреведено, запазвайки, по собствените ѝ думи, „всички негови смислови перспективи“. Приемам, че това е едно възможно решение, но за мен остава като принципен въпрос дали не е по-добре да се избере все пак възможно най-близкото българско съответствие.

Както вече беше споменато, приносен момент е привличането на теоретични модели на Мелани Клайн и Франсоаз Долто към изградената в дисертацията теория на литературния образ на двойника. През Мелани Клайн е прочетен разказът „Ерих Райтерер“ на Владимир Полянов, както и „Уилям Уилсън“ на Едгар Алан По. През Франсоаз Долто – разказите „Мрежата на дъжда“ от Владимир Полянов и „Какво може да се случи нощем“ от Светослав Минков. Тук бих искала да изтъкна добрите анализационни умения на дисертантката. Тя успява да се придържа последователно към избрания модел на анализ и проявява наблюдателност по отношение на детайлите в повествованието.

Последната глава на труда се съсредоточава върху образа на жената в диаволистичната проза и са открити неговите специфични черти, свързани с историческия контекст. Именно в начините на изграждане на женските образи

авторката открива определено своеобразие в творчеството на Георги Райчев в сравнение с това на Вл. Полянов и Св. Минков.

Заключението припомня в синтезиран вид основните моменти от изложението и формулира главните изводи. Като обща преценка за дисертационния труд на Десислава Узунова бих казала, че притежава ясна логическа постройка, целенасоченост и добър баланс между теоретичен и практически аспект.

Авторефератът представя точно и изчерпателно труда, а формулираните приноси съответстват на постигнатото.

Предлагам на почитаемото Научно жури да присъди на Десислава Узунова научната и образователна степен „доктор“.

10 май 2018

Доц. д-р Миряна Янакиева